

ÚČINNĚJI ZAJINTERESOVAT ČLOVĚKA NA INTENZIFIKACI VÝCVIKU

Celoarmádní stranický aktiv potvrdil, že i pro ČSLA v plné míře platí strategická linie vytyčená XVII. sjezdem KSČ. Její celospolečenskou naléhavost opětovně akcentovala i následující zasedání ÚV KSČ, především pak 7. a 9. zasedání. Ve spojitosti s urychlením přestavby v armádě se realizací linie intenzifikace zabývala celoarmádní porada náčelníků politických orgánů. V referátu na této poradě náčelník HPS ČSLA zdůraznil, že přechod od kvantity ke kvalitě vyžaduje obrát v zapojení lidského faktoru, radikální změnu ve využití samostatnosti, angažovanosti a iniciativy lidí. Právě tomuto problému se chci v článku blíže věnovat. Vysvětlit, že základní příčinou negativních tendencí ve vývoji efektivnosti výcviku je nedoceňování a nevyužívání tvořivého potenciálu lidí. Že je to řídicí praxe, která degraduje nezřídka aktivní subjekt na úroveň ostatních pasivních (věcných) vstupů výcviku, dále rovnostářství a nivelizace v oceňování pracovních výsledků a úroveň současného vojenského-spodářského mechanismu nepodněcuje tvořivou aktivitu člověka.

Výcvik jako proces spotřeby a transformace vstupů

Výcvikový proces je součástí společenské spotřeby jako konečného období celého reprodukčního procesu. Proto i v této specifické oblasti platí ekonomické zákony (úspory času, růstu produktivity práce) a projevují se důsledky jejich konkrétního působení. Na tomto nic nemění fakt, že vojenská spotřeba vypadá z reprodukčního procesu a nepřispívá k akumulaci národního bohatství. Právě naopak – skutečnost, že v průběhu bojové přípravy vojsk je opakovaně pohlcována určitá část společenského produktu, podtrhuje naléhavou potřebu zvyšování hospodárnosti a výslednosti výcviku. To především z celospolečenského hlediska.

Neefektivní výcvik nemá jen zpětné negativní dopady směrem k národnímu hospodářství, ale především dovnitř ČSLA. Promítá se do rostoucí deficitnosti všech vstupů, neuspokojivých podmínek pro reprodukci pracovní síly příslušníků armády, do nižší úrovně vycvičenosti, růstu dodatečných nákladů atd. Proto bylo na celoarmádním stranickém aktivu zdůrazněno, že jedním z klíčových požadavků je dosažení rozhodujícího obrátu v intenzifikaci výcviku: „**Nemůžeme se do budoucna spokojovat s tím, když stanovené cíle a kritéria vycvičenosti jsou dosahovány za cenu prodloužení času na výcvik a mnohonásobně většího vynaložení sil a prostředků, místo aby tomu bylo naopak. Je to také důležité z toho**

hlediska, protože právě malá efektivnost a kvalita zaměstnání vede neustále k tomu, že velitelský sbor pracuje po večerech, sobotách a nedělích, a také není čas pro volno vojáků, regeneraci jejich duševních a fyzických sil.“

Snižovat nároky na vycvičenost a bojeschopnost nemůžeme, ale musíme dosahovat co nejlepších výsledků v plánovaném a ještě lépe v kratším čase, to je cesta, kterou musíme jít.

Abychom kvalifikovaně a koncepčně zformulovali konkrétní strategii obratu, musíme zcela přesně vědět, jaký je vlastně charakter působení jednotlivých vstupů výcvikového procesu. Jaké postavení má mezi těmito vstupy práce, na základě jakého vnitřního programu a pod vlivem jakých vnějších podmínek ji subjekt dává.

Obsahem výcviku je dynamický proces transformace vstupů na cílové výcvikové efekty. Je třeba zdůraznit, že tyto jednotlivé vstupy (hmota, energie, prostor, čas, informace a práce) nejsou stejnorodé, funkčně rovnocenné a vzájemně izolované. Proto s nimi nelze ani v teorii, ale především ve vojenské praxi nakládat mechanicky jako s homogenními kvalitami a činiteli, které jsou vzájemně zastupitelné. Prvních pět vstupů je v předmětné podobě (technika, materiál, PHM, motohodiny, kilometry) pro každé plánovací období konkrétně stanoveno a limitně zadáno. Jejich velikost a kvalitu nelze měnit a ani zvyšovat. Objektivně je dána množstvím těchto věcných vstupů, fyzikálními, chemickými a biologickými charakteristikami materiálu a též určena stavem vědeckotechnického pokroku. Takticko-technické a fyzikální chemické parametry vojenské techniky a ostatních objektivních vstupů jsou jednoznačně dány, a proto je nelze měnit. Je možné pouze jejich účelné a hospodárné využití. **Všech pět prvních vstupů představuje ve svém souhrnu omezené zásobníky zcela pasivních vstupů.**

Rozhoduje tvořivá práce a ne pasivní vstupy

Zásadně jinými parametry se v porovnání s předchozími věcnými vstupy vyznačuje šestý vstup, a to je **práce**. Je to kvalitativně vyšší vstup, který má tu vlastnost, že prostřednictvím kladných a záporných zpětných vazeb bezprostředně řídí velikost, kvalitu a dávkování všech ostatních vstupů výcvikového procesu. Jen práce dokáže aktivizovat objektivní prvky výcviku, uvádět je do stavu individuální funkčnosti a systémové součinnosti. Ona jediná má schopnost asimilovat je, transformovat na konečné efekty vycvičenosti a účelně je spotřebovat.

Jaký má význam toto konstatování z pohledu praxe? Lze velikost průtoku práce do výcvikového procesu libovolně, ad hoc a řídicími akty měnit?

Práce představuje tok, který sice nelze na vstupech výcvikového procesu pohotově měnit velitelskými a vůbec vnějšími zásahy. Přesto je možné relativně neomezeně zvyšovat její pružnost, pohotovost, racionalitu vynakládání a tím celkovou účinnost tohoto spotřebního procesu. **Schopnost zvětšování toku, užitečnosti a produktivní síly práce je vázána na konkrétního člověka – nositele pracovních schopností.** Je hluboce zakotven do funkční struktury jeho osobnosti, obsažena v mechanismech zajišťujících racionální chování člověka v systému konkrétních společenských, ekonomických a bezprostředně pracovních vztahů.

Proto jen a pouze tento konkrétní, autentický člověk může všechny své možnosti a rezervy odhalit, mobilizovat a uvědoměle využít!

Jen uvědomělá a tvořivě aktivní práce může učinit bojovou připravenost výsledkem cílevědomého, rovnoměrného a vysoce efektivního procesu výcviku a výchovy.

Je zcela přirozené, že tyto závěry se mohou jevit pouze jako elementární poučky marxistické teorie práce a pracovního procesu. To je však jen první, velmi zběžný a pragmatický pohled. Sama teoretická koncepce strategie urychlení a celá dosavadní praxe představby hospodářského mechanismu jsou založeny právě na radikální změně postavení a úlohy člověka v systému společensko-ekonomických vztahů, na podněcování jeho angažované aktivity a tvořivosti. „**Leninská charakteristika socialismu jako živé tvořivosti mas dovedená do současných závěrů,**“ uvedl ve zprávě předsednictva ÚV KSČ na 9. zasedání

generální tajemník ÚV KSČ soudruh M. Jakeš, „pro nás znamená, že skutečné zapojení našich lidí do aktivní tvořivé činnosti v této etapě vyžaduje kulturu politické práce založené na demokratických tradicích naší strany, důvěře a vážnosti k lidem, jejich inteligenci i kritickému myšlení, ale i jejich socialistické morálce.“

Program vynakládání práce je zakotven v osobnosti člověka.

Problém racionálního rozhodování člověka o tom jak naložit se svými vlastními potenciemi, operačním prostorem, zásobou času a informací je organickou součástí každodenní lidské praxe. Ta opakovaně potvrzuje, že člověk jako uvědomělý reprezentant svých osobních (kolektivních a společenských) zájmů není indiferentním účastníkem těchto rozhodovacích situací. On sám a s ním i celá společnost (socialistická) jsou bytostně zainteresováni na efektivním vynakládání své práce a všech ostatních zdrojů. Na tento klíčový princip uvědoměle racionálního chování poukázal již ve svých prvních rukopisech K. Marx: „**Hospodaření s časem, na to se konec konců redukuje veškerá ekonomie. I společnost musí účelně rozdělovat svůj čas, aby dosáhla produkce přiměřené jejím celkovým potřebám, právě tak jako musí jednotlivec správně rozdělovat svůj čas, aby získal vědomosti v potřebných proporcích nebo, aby dostal různým požadavkům na svou činnost.**“

Co tedy tvoří základní, neodvozený model, na jehož bázi řídí subjekt velikost, kvalitu a dávkování své živé, bezprostřední práce do výcviku, respektive jakékoli předmětné činnosti vůbec. I zde se lze obrátit k Marxovi, který podstatu tohoto mechanismu odhalil ve svých ekonomických dílech, především v Rukopisech „Grundrisse“ a v Kapitálu.

Závěry z těchto knih vyzněly zcela jako jednoznačný ekonomický determinismus – to za prvé. Jsem si také vědom toho, že uvědomělá lidská činnost není řízena pouze mechanismy optimalizace chování, je současně též specifickým projevem konkrétních společensko ekonomických vztahů. A v neposlední řadě nepřehlídíme ani ten fakt, že projevy působení uvedeného programu nejsou v chování člověka vždy bezprostřední a zřetelné. Mohou být korigovány či dočasně tlumeny vědomou psychickou regulací, aktivizací volních procesů, osobním zapálením pro danou aktivitu, působením společenského vědomí a klimatu atd.

Všechny tyto závažné skutečnosti však nevyvrací a nemohou změnit ten fakt, že princip ustavičného porovnávání výdajů a příjmů, nákladů a výsledků společenské výroby, vynaložených zdrojů a dosažených efektů zůstane vždy a na všech úrovních organizace lidské společnosti jednou z nejdůležitějších zásad regulování jejího rozvoje. Tím spíše to pak platí i pro společnost socialistickou.

Vraťme se opět k programu racionálního vynakládání práce člověkem. Ten soustavnou analýzou kladné (záporné) zpětné vazby vyhodnocuje, zda a v jaké kvalitě je (není) obsah a forma jeho činnosti účelná, společensky žádoucí a oceňovaná. Na základě výsledku porovnání buď svoji práci umocňuje, stupňuje svou aktivitu a tvořivost, sahá až do svých rezerv, nebo svou činnost utlumuje. Právě tento zpětný informační kanál pro nás představuje nejvýznamnější a nejpoužitelnější ze všech kanálů. Tvoří nejdůležitější orientační informační a stimulační vazbu napojenou přímo na člověka na vnitřní program jeho racionálního chování. Právě přes tuto zpětnou informační vazbu je třeba člověka funkčně provázat s výsledky jeho práce v pozitivním i negativním smyslu. Právě v bezprostředním ekonomickém napojení vojáka – hospodáře na odborné a ekonomické výsledky jeho činnosti je cesta k zaangažování všech jeho schopností, uvědomělosti, aktivity a tvořivosti.

Stimulujeme k vyšší racionalitě – a jak k ní stimulovat?

Program racionálního chování člověka založený na porovnávání výdajů a příjmů sám o sobě nestimuluje, ale také nedestimuluje aktivní vynakládání společenských zdrojů. Řečeno jinými slovy – příslušník armády není ve většině případů hospodárný či neohospodárný jen proto, že a priori takový je a chce takovým subjektem být. O tom, zda se hospodárně chová a zda je zacílen na výslednost své práce, rozhodují především mechanismové podmínky, které jej, prostřednictvím uvedené zpětné vazby, více či méně k racionalitě vojenských činností stimulují, respektive nestimulují.

Ekonomické chování člověka ve výcvikovém procesu je určováno především ekonomickým prostředím, tím jak jsou nastaveny parametry vojenskohospodářského mechanismu. Zda jsou cílevědomě nasměrovány na konkrétního příslušníka armády, na člověka, který zcela přirozeně a spontánně vyhodnocuje a porovnává náklady své práce s výsledky. Anebo na reálného člověka tento mechanismus nasměrován není a celou jeho „osobnostní výzbroj“ (specifické schopnosti, přirozenou činnost, akční sílu jeho charakterového zaměření atd.) ignoruje, nezapojuje a nevyužívá.

K tomuto závažnému problému se na celoarmádní poradě náčelníků politických orgánů vyslovil ve svém referátu i náčelník HPS ČSLA, že: „**Hlavní důraz byl kladen na techniku, materiální podmínky výcviku, voják byl objektem řízení, často jen kolečkem v mechanismu armády. Jeho osobnost, morální profil, sociální zabezpečení a další nebylo dočtenováno. To postupně odstraňujeme, aniž se nám to vždy daří.**“

Jak tedy příslušníka armády se všemi jeho skrytými či částečně mobilizovanými schopnostmi zapojit do zvyšování efektivity výcviku? Jak využít onu zpětnou informační vazbu ke stimulování jeho samostatnosti a vyšší tvořivosti?

Řešení tohoto složitého a komplexního problému není možné hledat izolované a výlučně za použití prostředků ekonomické vědy či ostatních disciplín, bez aktivního přispění praxe. To je evidentní. Zároveň je však nutné připomenout, že pokud se radikálně nezmění fungování vojenskohospodářského mechanismu, všechna naše ostatní opatření zaměřená na aktivizaci intelektuálního a duchovního potenciálu ČSLA budou narážet na zakořeněné a posilované stereotypy pasivní spotřeby.

Současný mechanismus hospodaření s přidělenými zdroji je v ČSLA charakteristický reprodukováním napjatých bilancí mezi přidělovanými prostředky a úkoly, které jsou adresovány podřízeným stupňům; nezřídka i nereálnosti plánů bojové přípravy v porovnání se skutečnými možnostmi jednotek a útvarů; nepřevoditelností uspořádaných vstupů do následujícího plánovacího období a nemožností jejich užití na tom stupni, kde úspory vznikly; principy a normami tvorby, rozmísťování, distribuce a spotřeby zásob a materiálních prostředků, které ne zcela odrážejí současné požadavky na vysokou efektivnost, kvalitu a pružnost armádní spotřeby; neprovázanost velitelského sboru a všech ostatních příslušníků jednotek a útvarů na ekonomické výsledky své činnosti a některými dalšími slablinami.

Především tyto mechanismové podmínky jsou příčinou toho, že užití společenských zdrojů v armádě má, i přes značné úsilí velení ČSLA, charakter převážně pasivní spotřeby. Vojenská technika a materiál vystupují před uživateli jako vstupy, které jsou plánem dopředu určeny k totální spotřebě a kalkulované amortizaci, chybí reálné a aktivizující ekonomické stimuly nakládat s nimi nejen s vysokou hospodárností, ale i účelností a výsledností. Je třeba přiznat i ten fakt, že pro nemálo vojáků představuje technika a materiál především vlivem těchto podmínek něco vnějšího, co obhospodařují jen proto, že tak to bylo stanoveno velitelským rozhodnutím.

Právě toto „mechanismové prostředí“ způsobuje, že absentují ekonomické motivy k tomu, aby každý jednotlivec iniciativně, pružně a ve vazbě na konkrétní situaci zapojoval celý svůj repertoár tvořivých a inovačních schopností. Aby sám se svými lidskými potenciály a „přidělenými“ zdroji nakládal jako uvědomělý individuální vlastník příslušné části společenského bohatství – totiž racionálně.

Zdůrazňuji, že hlavním problémem zvyšování efektivity výcviku není, podle mého názoru, nízká úroveň ekonomického myšlení velitelského sboru, to, že nejsou vždy definovány alternativy plnění úkolů a vybírána optimální řešení, že nejsou všude pro tuto analýzu vytvořeny technické a softwarové předpoklady atd. To jsou jen odvozené a naakumulované důsledky základní příčiny – toho, že jsme doposud nezainteresovali člověka, že u lidského subjektu chybí bytostný zájem jednat za každých podmínek pouze hospodárně a účelně. A přitom zdrojem organizace racionality bojové přípravy a výcviku se musí stát v socialistické armádě právě konkrétní člověk zainteresovaný na tomto procesu. Tím spíše, když nadřazený

stupeň nemůže objektivně zjistit všechny skutečné rezervy jednotky, útvaru, není s to zjistit (a není to ani společensky efektivní) sumu detailů, jejich příslušné vazby a dynamiku. Ve funkci „vojenského hospodáře“ je každý příslušník ČSLA nezastupitelný.

Naše rezervy a největší ztráty proto musíme hledat a analyzovat nejen tam, kde mají reálný ekonomický rozměr, jsou identifikovatelné a kalkulatelné (nevyužité hodiny výcviku, škody na technice a materiálu), ale i tam, kde je nejsme s to změřit a evidentně podchytit. Jsou to ztráty spojené s nevyužitými schopnostmi člověka, s tím, že pracuje v režimu pasivity a vyčkávání na rozkazy nadřazeného a není přitom ekonomicky motivován k zapojování všech svých individuálních tvořivých schopností ve prospěch co nejvyšší racionality vojenské práce. Konec konců právě takový způsob činnosti nezřídka způsobuje i ony měřitelné a kalkulatelné ztráty.

Proto je nutné, aby se příslušníci ČSLA přesvědčovali o tom, že nejsou jen pasivními vykonavateli rozkazů a nařízení, ale svými názory, postoji a činností vstupují do života armády jako hlavní tvůrčí hodnot. Potom ochotně a s důvěrou přistupují ke společné realizaci vytyčených cílů a úkolů.

Jsem toho názoru, že možnosti pro radikální zvýšení zainteresovanosti subjektu na racionalitě výcviku a celého systému bojové přípravy k dispozici jsou. A nemusíme je přitom komplikovaně zjišťovat, vědecky zdůvodňovat či dokonce politicky obhajovat. Naopak – podstata řešení je obsažena v koncepci přestavby hospodářského mechanismu, která se opírá právě o radikální zvýšení samostatnosti, zainteresovanosti a ekonomické odpovědnosti člověka. Nejen XVII. sjezd naší strany, 7. a 9. zasedání ÚV KSČ, ale i celoarmádní stranický aktiv a červnová celoarmádní porada z roku 1988 nás zavazují podnikat konkrétní a ofenzivní opatření k prosazení této linie v ČSLA.

Jednotlivce a vojenské kolektivy je možné ekonomicky zainteresovat na vysoké racionalitě veškeré odborné vojenské činnosti. Jde např. o to, že:

- při budování výsledků dosažených jednotkami, útvary a svazky bude důsledně uplatňováno kritérium „efektivnost – náklady“; velitelský sbor bude pak souběžně hodnocen jak za kvalitu splnění úkolů, tak i za úroveň spotřeby celkových nákladů,

- porovnatelné organizační stupně budou na základě uplatnění tohoto kritéria konfrontovány mezi sebou navzájem, tj. opětovně nejen z hlediska výslednosti, ale i spotřeby s tím, že tato konfrontace umožní udělat analýzu příčin neopodstatněných rozdílů v nákladech výcviku či jiné činnosti a vyvolá i další příslušná řešení,

- každý organizační stupeň ČSLA bude dotován stimulujícím podílem té části prostředků, které při plnění stanovených úkolů ušetřil optimalizací své činnosti; to znamená, že podstatná část těchto úspor by měla být normativně a diferencovaně provázána s funkčními platy vojáků z povolání a druhá část uspořené zdrojů by mohla být dispozičně vázána na zabezpečení plánovaných a neplánovaných potřeb kolektivů jednotek, útvarů – směrem k modernizaci ÚVZ, zlepšování životního prostředí.

Možnosti jak řešit tento problém je jistě víc, jádrem řešení však musí zůstat konkrétní provázání jednotlivce na výsledky své činnosti, a to jak ve smyslu pozitivní motivace, tak i osobní odpovědnosti. Opatření tohoto druhu musí být pochopitelně spojena i s ostatními formami stimulování subjektivního činitele. V prvé řadě s výraznější materiální a morální preferencí těch, kteří nacházejí a prosazují racionální řešení, plní úkoly s maximální výsledností a minimálními náklady. Spolu s tím musí být zabezpečováno i pružné uplatnění progresivních řešení do celé struktury ČSLA a podněcováno jejich uplatňování.

Jsem si vědom toho, že všechny obdobné návrhy a doporučení je třeba konkrétněji rozpracovat, provést jejich porovnávací analýzu a vybrat optimální řešení. To je však úkol těch orgánů, které velení ČSLA odpovídají za plnění závěrů celoarmádního stranického aktivu bezprostředně jako orgány odborné. Všechny úvahy tohoto druhu ale narážejí na velmi konkrétní strukturu, reglementaci a režim fungování současného mechanismu vojenskohospodářského řízení. Má-li se rozpor tohoto druhu vyřešit ve prospěch celospolečenské efektiv-

nosti, tak jak to ukládá XVII. sjezd KSČ a celoarmádní stranický aktiv, je třeba radikálně změnit předpisy, administrativní systém a formu vojenskoekonomických vztahů podřídit jejich obsahu – ne naopak.



Mimořádné nároky na zapojení intelektuálního a duchovního potenciálu člověka ještě více vzrostou souběžně s realizací zásad obranné vojenské doktriny států Varšavské smlouvy, s důrazem na prosazování kvalitativních činitelů zabezpečení v obranyschopnosti socialistického společenství.

Zdokonalovat plánovací činnost štábů, především v úplnosti a sladění obsahu operačních a bojových úkolů, zvyšovat jejich schopnost prakticky je včas s podřízenými štáby a vojsky připravit a realizovat. Přitom důraz položit na řešení a procvičování...

(Směrnice pro operační a mobilizační přípravu ve výcvikovém roce 1988–1989)
